

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Hoogopgeleiden en de stad

Musterd, S.

Publication date

2014

Document Version

Final published version

Published in

Rooilijn

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Musterd, S. (2014). Hoogopgeleiden en de stad. *Rooilijn*, 47(4), 256-261.

<http://www.rooilijn.nl/wp-content/uploads/2014/08/RL04-14-Sako-Musterd-Hoogopgeleiden-en-de-stad.pdf>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Sako Musterd

Hoogopgeleiden en de stad

Eindhoven, De Admirant (foto: Bart Sleutjes)

Steden veranderen. Maar wat zijn de effecten hiervan op stedelijke woonvoorkeuren van verschillende bevolkingsgroepen? Werk, familie en studie blijken de belangrijkste redenen te zijn om naar een bepaalde regio te komen; voorzieningen slechts in mindere mate. Al naar gelang beroepsgroep, leeftijd, samenlevingsvorm en zelfs stad verschilt dit echter. Deze variabelen blijken ook van invloed op een suburbane dan wel stedelijke woonvoorkeur. Inzicht in de voorkeuren voor bepaalde woonmilieus binnen een stedelijke regio zijn van groot belang voor de toekomstige ontwikkelingsopgave. Deze onderzoeksresultaten hebben daarom belangrijke implicaties voor ruimtelijke planning.

Steden zijn centra van ontmoeting, handel, nijverheid, rechtspraak en cultuur. De balans tussen en binnen deze functies verandert echter voortdurend en ook de geografie ervan is in beweging. Gedurende de laatste halve eeuw heeft zich ook in Nederlandse steden een forse verschuiving voltrokken. Steden zijn niet langer centra van de maakindustrie, maar centra waarin diensten, creatieve en hightech industrie samen met onderwijs en onderzoek prominenter aanwezig zijn. De activiteiten die bij de getransformeerde stedelijke economie horen, zijn nu minder vervuילend en binnen deze economie zijn meer hoogopgeleide en ook meer buitenlandse werknemers werkzaam. De consumptieve dienstverlening verschaft ook aan veel laagopgeleiden werk. Al met al is de beroepsstructuur van de steden en daarmee samenhangend

de verdeling van typen huishoudens in een relatief korte periode drastisch veranderd. Ook is het aantal formele en informele contacten passend bij de nieuwe activiteiten sterk toegenomen, waardoor de klassieke kernfunctie van de stad als ontmoetingsplaats weer belangrijker is geworden. Dat alles heeft gevolgen voor de stedelijke ontwikkeling, nu en in de toekomst. Verschillende huishoudens, zelfs verschillende beroeps categorieën, stellen uiteenlopende eisen aan hun omgeving en in het bijzonder aan de woonomgeving.

Omdat de gebouwde omgeving doorgaans lang meegaat, kan in steden gemakkelijk een discrepantie ontstaan tussen wat de stad en haar ommeland gezamenlijk te bieden hebben en wat de nieuwe huishoudens wensen. Het is vanzelfsprekend van groot sociaal en economisch belang dat de steden adequaat reageren op de veranderingen die zich voltrekken.

Dit artikel presenteert enkele resultaten vanuit het Higher Educated Location Preferences (HELP) project. Het onderzoek richt zich op de woning- en woonmilieu-oriëntaties van (vooral) hoogopgeleide werknemers in de creatieve en kennisintensieve bedrijvigheid in de regio's Amsterdam en Eindhoven. Dit zijn zowel werknemers van Nederlandse als van niet-Nederlandse herkomst. De kernvraag is: in hoeverre hebben verschillende beroepsgroepen verschillende woonvoorkeuren?

'Zachte' kwaliteiten?

Uit de wetenschappelijke literatuur, gecombineerd met interviews met experts in Amsterdam en Eindhoven en twee referentiesteden Helsinki en Kopenhagen, blijkt dat de laatste decennia een zeker dominant perspectief is ontstaan op de factoren die van belang zouden zijn voor het wonen van hoogopgeleide werknemers in de groeisectoren van de economie en wat dat kan betekenen voor de stedelijke economie (Sleutjes, 2013). Daarbij gaat veel aandacht uit naar 'zachte' kwaliteiten van

een plek. Dit gaat bijvoorbeeld over de mate waarin sprake is van diversiteit, tolerantie en openheid, of aanwezige faciliteiten en voorzieningen op het gebied van cultuur, horeca, winkels en uitgaansgelegenheden of de historische kwaliteit van een plek. Bekend zijn de ideeën van Florida (2002) over de *creative class*. Kern hiervan is dat een stad met zachte kwaliteiten talent zou aantrekken. Dat talent zou vervolgens leiden tot nieuwe werkgelegenheid en stedelijke groei.

Glaeser e.a. (2001) en Clark e.a. (2002) hebben, met meer nuance, eveneens gewezen op het belang van voorzieningen en de aanwezigheid van *human capital* voor stedelijke groei. Op deze inzichten is echter ook veel commentaar gekomen, vooral op het werk van Florida. Critici wijzen erop dat de empirische onderbouwing onder de maat is. Zo is gesteld dat een veel te omvattende *creative class* is gesuggereerd, terwijl in feite slechts een elite wordt bediend en een neoliberale beleidsagenda wordt uitgevoerd (Peck, 2005). Anderen geven aan dat de volgorde niet is: talent leidt tot werkgelegenheid, maar juist: werkgelegenheid leidt tot talent (Storper & Scott, 2009). Weer anderen maken duidelijk dat de betekenis van sociaal kapitaal en persoonlijke netwerken voor de voorkeur voor bepaalde woonmilieus sterk is onderbelicht (Martin-Brelot e.a., 2010).

Werk en netwerk!

In een omvangrijke Europese studie zijn deze kritische inzichten onlangs bevestigd. De belangrijkste vestigingsredenen van hoogopgeleide werknemers in de creatieve en kennisintensieve industrie hebben nauwelijks te maken met diversiteit, openheid en tolerantie, maar inderdaad juist veel met de aanwezigheid van werkgelegenheid en persoonlijke netwerken (Musterd & Murie, 2010). Dat onderzoek leidde overigens wel tot de suggestie dat voorzieningen en de aanwezigheid van geschikte woonmilieus een secundaire rol kunnen spelen, niet

zozeer als factoren die van belang zijn voor het aantrekken van hoogopgeleiden, maar juist als factoren om ze langer vast te houden. Daarbij wordt aangetekend dat bepaalde stedelijke voorzieningen waarschijnlijk belangrijker zijn voor werknemers in de creatieve industrie, dan voor werknemers in de kennisintensieve industrie. Vooral degenen met technische beroepen zouden een voorkeur hebben voor suburbaan wonen.

De woonvoorkeuren voor bepaalde woonmilieus binnen een stedelijke regio zijn van groot belang voor de toekomstige ontwikkelingsopgave. Deze voorkeuren worden, volgens de bekende literatuur, onder andere beïnvloed door leeftijd, levensfase en leefstijl. Recent is nog eens bevestigd dat jonge huishoudens en degenen met een *bohemien* leefstijl meer stedelijk georiënteerd zijn, terwijl carrièrerichtheid en de aanwezigheid van kinderen meer wordt geassocieerd met een suburbane oriëntatie (Lawton e.a., 2013). Recente inzichten wijzen er echter op dat gezinshuishoudens wat vaker een stedelijke oriëntatie vertonen dan in het verleden het geval was (Boterman, 2012).

Model voor woonvoorkeuren

In de tweede helft van 2013 en begin 2014 is in het kader van het HELP-project uitgebreid onderzoek gedaan naar woonvoorkeuren onder ruim 1600 hooggeschoolde werknemers uit binnen- en buitenland in de stedelijke gebieden van Amsterdam en Eindhoven. Daarbinnen was het onderzoek in het bijzonder gericht op werknemers in de creatieve industrie (vooral de creatieve reclamesector) en de hightech sector (met een focus op de bedrijven ASML in Eindhoven en op Shell Laboratories in Amsterdam). Daarnaast hebben de onderzoekers data van het WoON-onderzoek 2009 en 2012 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het Sociaal Statistisch Bestand van het Centraal Bureau voor de Statistiek gebruikt om de voorkeuren te achterhalen die

blijken uit het feitelijke keuzegedrag van mensen. Zo zijn modellen ontwikkeld voor de verklaring van woonvoorkeuren die gebruikt kunnen worden voor hedendaagse gebiedsontwikkeling.

Sfeer niet bepalend

Uit het onderzoek onder hooggeschoolde werknemers bleek dat bijna een kwart van de respondenten al in de regio woonde of er was opgegroeid. Als we alleen kijken naar degenen die naar de regio gekomen zijn, geeft 39 procent aan dat dat vanwege werk was, 19 procent noemt de familie of partner als reden en 29 procent is er gekomen vanwege studie. Slechts 13 procent zegt dat de sociaal-culturele atmosfeer, kort gezegd de mensen die er wonen en de culturele voorzettingen die er zijn, bepalend is geweest om specifiek naar deze stad te komen. Het maakt hier wel uit in welke sector men werkzaam is, meer creatief of meer technologisch. Slechts 4 procent van degenen die naar de regio zijn gekomen en een technisch beroep hebben, geeft aan dat de sociaal-culturele atmosfeer bepalend is geweest, tegenover 45 procent van degenen die werkzaam zijn in de creatieve industrie. Deze verschillen komen terug in de woonvoorkeuren. Zo is maar liefst 71 procent van de respondenten met een technische achtergrond het (zeer) eens met de uitspraak: "ik woon liever in een groot suburbaan huis dan in een klein appartement in de stad". Bij respondenten uit de creatieve sector is dat maar 23 procent. Overigens kiezen buitenlandse werknemers in de technische sfeer wat vaker voor de stad en is maar 55 procent van deze categorie het (zeer) eens met dezelfde uitspraak. Van deze buitenlandse technici die in Amsterdam werken, is zelfs maar 41 procent het (zeer) eens met de uitspraak.

In tabel 1 zijn modellen voor Amsterdam en Eindhoven gepresenteerd, waarin naar een verklaring is gezocht voor het al dan niet (zeer) eens zijn met de genoemde uitspraak. Opvallend is de sterke suburbane

oriëntatie van huishoudens met kinderen in Eindhoven. Ten opzichte van de huishoudens zonder kinderen, de referentiecategorie, hebben ze een meer dan drie keer zo grote kans op een suburbane oriëntatie dan op een stedelijke oriëntatie. Opvallend is ook dat in Amsterdam bij de onderzochte categorie amper een significant verschil is in suburbane of urbane oriëntatie tussen huishoudens met en zonder kinderen. Degenen die een technische studie hebben voltooid, zijn ten opzichte van de referentiecategorie echter ook in Amsterdam duidelijk meer suburbaan dan stedelijk georiënteerd.

Woonkeuzegedrag verschilt

Naast de door de respondenten genoemde preferenties (*stated preferences*) is ook nagegaan in welke woningen en woonmilieus bepaalde typen huishoudens daadwerkelijk wonen en ook welke prijs men – kennelijk – bereid is te betalen voor een woning op een bepaalde plek. Het gaat hier om de *revealed preferences*. De resultaten tot nu toe (tabel 2) laten zien dat de bereidheid om extra te betalen voor nabijheid tot werkgelegenheid en bepaalde voorzieningen, zoals het hebben van een intercystation in de buurt of een ligging nabij een snelweg, bij natuur of een locatie met een beschermd stadsgezicht, aanzienlijk is, maar per voorziening sterk verschilt. Zo hebben huishoudens gemiddeld duidelijk meer over voor een plek die dicht bij werkgelegenheid ligt dan voor nabijheid tot een intercystation. Om één kilometer dicht bij een intercystation te wonen, is men gemiddeld bereid om 438 euro extra te betalen voor een huis. Het is ook interessant om te zien dat specifieke categorieën werknemers nog in aanzienlijke mate van elkaar verschillen wat betreft de bereidheid om al dan niet extra te betalen voor een specifieke locatie. Alleenstaande hoogopgeleiden en zogeheten *power*-koppels, hoogopgeleide stellen, hebben er vergeleken met anderen duidelijk veel meer voor over om nabij hun werk te wonen en om in een gemeente met

Tabel 1 Woonvoorkeuren en enkele 'verklaringen' (logistische regressie)

Liever een groot suburbaan huis

dan een klein appartement in de stad (exp (B))

(Zeer) mee eens (referentiecat.: niet mee eens)

	Eindhoven	Sig.	Amsterdam	Sig.
Leeftijd	0,994		1,007	
Buitenlandse nationaliteit (ref. Nederlands)	0,761		0,854	
Huishouden met kinderen (ref. huish. z. kinderen)	3,217	***	1,512	*
Hoog inkomen (ref. inkomen → 35K en ← 100K)	0,983		1,201	
Laag inkomen (ref. inkomen → 35K en ← 100K)	0,753		1,119	
Technische studie (ref. werkt niet bij ASML of SHELL of heeft geen technische studie)	1,659	***	2,665	***
*p < 0.10; ***p < 0.01				

Tabel 2 Marginale bereidheid te betalen voor een woonlocatie nabij werkgelegenheid en enkele voorzieningen

	Nabijheid tot banen (km)	Nabijheid intercity station (km)	Nabijheid snelweg (km)	Natuur (%)	Beschermd stadsgezicht (km ²)
Gemiddelde marginale bereidheid te betalen	2970	438	697	952	4785
Alleenstaand, laagopgeleid	-43	+54	-122	0	+448
Alleenstaand, hoogopgeleid	+266	-235	+255	-25	+765
Samenwonend, laagopgeleid	-222	-71	-52	-46	-240
Samenwonend, laagopgeleid met kinderen	-270	-187	+6	+7	-495
Samenwonend, laag/hoogopgeleid	-45	-56	+5	+48	+96
Samenwonend, laag/hoogopgeleid met kinderen	-76	-34	-21	+44	-101

een beschermd stadsgezicht en een beter aanbod van winkels, restaurants, et cetera te wonen. De power-koppels hebben de meeste koopkracht en hebben ook veel geld over voor een woonlocatie nabij andere voorzieningen. Ze zijn bijvoorbeeld bereid om voor een woonlocatie die één kilometer dichterbij een intercity station ligt 116 euro extra te betalen, bovenop het bedrag dat men gemiddeld voor die extra nabijheid bereid is te betalen.

Voorspellen wordt mogelijk

Werk, familie en studie zijn dus de belangrijkste redenen om naar een bepaalde regio te komen. Voorzieningen spelen hierbij een geringere rol en de

kritiek op Florida (2002) wordt dus deels ondersteund. Een uitzondering betreft degenen die in de creatieve industrie werkzaam zijn. Maar als men eenmaal in de regio is geland, dan spelen faciliteiten en voorzieningen wel degelijk een rol en blijkt dat men er ook veel geld voor over heeft om deze te kunnen benutten. In de analyses komt scherp naar voren hoe uiteenlopend de ruimtelijke oriëntatie is van respondenten met een technische achtergrond en degenen die op de creatieve industrie georiënteerd zijn. Verder is de meer stedelijke oriëntatie van buitenlandse werknemers opvallend, ook als deze in de technische sfeer werkzaam zijn. Bijzonder relevant is de bevinding dat

Amsterdam, Jordaan (foto: Bart Sleutjes)

Eindhoven, Strijp-S (foto: Bart Sleutjes)

huishoudens met kinderen in Amsterdam vrijwel net zo vaak stedelijk als suburbaan georiënteerd zijn. De uitkomsten van de geuite woonvoorkeuren van respondenten zullen in de vervolgfase van het onderzoek worden meegenomen. In dat vervolg staat de vraag centraal: welke gevolgen hebben de geuite woonvoorkeuren en daadwerkelijk woonkeuzegedrag voor het realiseren van woningen en woonmilieus in de toekomst? In dat deel worden de implicaties van de verkregen inzichten voor toekomstige gebiedsontwikkeling en de woning- en woonmilieuplanning in ruimtelijk detail aangegeven, uiteindelijk met de bedoeling te komen tot een beter grondgebruik.

De resultaten die nu al zijn verkregen, geven aan dat er belangrijke implicaties te verwachten zijn voor steden en suburbs. Immers, een verandering van voorkeuren van gezinshuishoudens zal meer druk zetten op stedelijke woonmilieus die geschikt zijn voor huishoudens met kinderen, voor binnen- en buitenlandse werknemers in de creatieve industrie en

voor buitenlandse werknemers in kennisintensieve en technische sectoren. Die oriëntaties hebben niet alleen gevolgen voor stedelijke milieus in Amsterdam – waarbij men kan denken aan een verdere uitrol van het centrummilieu, maar ook voor de verstedelijking van de Eindhovense binnenstad. In sommige suburbane gebieden is waakzaamheid geboden en moet worden voorkomen dat voor de leegstand wordt gebouwd.

Sako Musterd (s.musterd@uva.nl) is hoogleraar stadsgeografie aan de Universiteit van Amsterdam en is projectleider van het project HELP.

Literatuur

- Boterman, W.R. (2012) *Residential practices of middle classes in the field of parenthood*, Proefschrift, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam
- Clark, T.N., R. Lloyd, K.K. Wong & P. Jain (2002) 'Amenities drive urban growth', *Journal of Urban Affairs*, jg. 24, nr. 5, p. 493-515
- Florida, R. (2002) *The rise of the creative class and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, Basic Books, New York
- Glaeser, E.L., J. Kolko & A. Saiz (2001) 'Consumer City', *Journal of Economic Geography*, jg. 1, nr. 1, p. 27-50
- Lawton, P., E. Murphy & D. Redmond (2013) 'Residential preferences of the 'creative class'?', *Cities*, jg. 31, nr. 2, p. 47-56
- Martin-Bretol, H., M. Grossetti, D. Eckert, O. Gritsai & Z. Kovács (2010) 'The spatial mobility of the 'creative class': a European perspective', *International Journal of Urban and Regional Research*, jg. 34, nr. 4, p. 854-870
- Musterd, S. & A. Murie (eds.) (2010) *Making Competitive Cities*, Wiley-Blackwell, Chichester
- Peck, J. (2005) 'Struggling with the creative class', *International Journal of Urban and Regional Research*, jg. 29, nr. 4, p. 740-770
- Sleutjes, B. (2013) *The hard and soft side of European knowledge regions. Higher Educated Location Preferences (HELP-UVA-VU)*, Report nr. 1, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam
- Storper, M. & A.J. Scott (2009) 'Rethinking human capital, creativity and urban growth', *Journal of Economic Geography*, jg. 9, nr. 2, p. 147-167